

Cirkevná konkurencia v Československu

Adam Csukás

Tento príspevok vznikol na základe plnej finančnej podpory a je výstupom študentského vedeckého projektu na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej SVV č. 260 358 *Kritická analýza pramenů práva se zřetelom na problémy jejich interpretace a retroaktivitu*.



„Církev katolícká potrebuje k výkonu bohoslužby a k plnení úkolů duchovní správy jednak určitých budov, tj. stavení kostelních, obročních a hospodářských, jednak také jiných hmotných věcí jako jsou vnitřní zařízení kostela, bohoslužebná roucha a nářadí, zvony a podobně, dále však též námezdních služeb určitých osob, spolupůsobících při bohoslužbě, a konečně též hřbitovů. Všechny tyto její potřeby musejí býti pořízeny a udržovány a k tomu cíli potřebný náklad uhrazen.“¹

V súvislosti s úvahami o novej úprave financovania náboženských spoločenstiev je v Českej republike i na Slovensku dlhodobo venovaná zvýšená pozornosť dejinám financovania platov duchovných, predovšetkým kongruovým doplnkom,² ktoré boli po splnení určitých podmienok vyplácané z verejných prostriedkov duchovným kongruovým náboženských spoločenstiev a ktoré boli „prilepšením“ platov duchovných. Tie však

¹ KULENDÍK, Viktor, *Církevní konkurence a její historický vývoj*, in: Věstník Jednot duchovenských brněnské a olomoucké č. 3/1936, Brno, s. 62.

² Z novších prác pozri napr. BRADÁČ, Petr, *Financování církví v českých zemích ve 20. století*, in: Revue církevního práva č. 37–2/2007, Praha, najmä s. 107–126; ŠTEFANICA, Ján, *Vývoj právnej úpravy štátneho financovania príjmu katolíckych duchovných na Slovensku v 20. storočí*, in: BRTKO, Róbert, ČERBOVÁ, Veronika (eds.), *Kontinuita a diskontinuita práva v 20. storočí I*, Cirkevné, kanonické a konfesné právo, [s. 1.], 2013, s. 123–134; TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Konfesní právo*, Praha, 2015, najmä s. 248–250, 324, 333–334, 369–370; GREGOR, Martin, *Reforma systému doplnkov kongruiv v prvej Československej republike*, in: Revue církevního práva č. 68–3/2017, Praha, s. 75–99.

primárne tvorili príjmy spojené so zastávaným cirkevným úradom, teda príjmy vnútrocirkevné.

Kongruové doplnky a vôbec kongrua v širšom zmysle slova však tvoria len výsek problematiky financovania náboženských spoločností v Československu do roku 1949. Ako napovedá vyššie citovaný úryvok z článku Viktora Kulendíka, historická úprava financovania katolíckej cirkvi, ktorá bola v Československu vždy najpočetnejším náboženským spoločenstvom, sa zďaleka nevyčerpáva zabezpečením výživy duchovných pastierov cirkvi, ale zahŕňa tiež ucelený komplex právnych inštitútov, ktorý sa až do roku 1949 tradične nazýval cirkevnou konkurenciou (z latinského *concurrere* – zbiehať sa, prispievať).³

1. Cirkevná konkurencia v medzivojnovom Československu

V dôsledku recepcie bývalého rakúskeho a uhorského právneho poriadku v medzivojnovom Československu došlo i k prevzatíu právnych inštitútov, ktoré tvorili základ cirkevnej konkurencie: patronátneho práva a farských, resp. cirkevných obcí.

1.1 Základné právne inštitúty

1.1.1 Patronátne právo

Kódex kanonického práva z roku 1917, ktorý ako všeobecný zákonník katolíckej cirkvi platil rovnako v Čechách, na Morave a v Sliezske ako i na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, definoval v ustanovení kán. 1448 patronátne právo ako „souhrn výsad, s některými břemeny, které, jako ústupek se strany Církvě příslušejí katolickým zakladatelům kostela, kaple anebo obročí, nebo také jejich právním nástupcům.“⁴

Z citovaného ustanovenia vyplýva, že katolícka cirkev sa k patronátnemu právu na počiatku 20. storočia stavala značne zdržanlivo: patronátne právo je označované za ústupok zo strany cirkvi, navyše sa zdôrazňuje, že ide o súhrn výsad, ktoré sú spojené s určitými bremenami. Nadväzujúce ustanovenie kán. 1450 § 1

³ Cirkevnej konkurencii sa v poslednej dobe venovali PŠENIČKA, Stanislav, *Vývoj patronátního práva v českých zemích od doby osvicenského absolutismu do roku 1949*, in: *Revue církevního práva* č. 22–2/2002, Praha, najmä s. 144–149; KREJČÍ, Marek, *Právo patronátní a stavební konkurence na území dnešní ČR*, rigorózná práca, Právnická fakulta Univerzity Karlovej, Praha, 2002, 90 s.

⁴ V tomto príspevku používam *Překlad Kodexu kanonického práva [z roku 1917]*, Brno, 2009, 874 s.

nadto výslovne stanoví, že „budoucně nelze zříditi platně žádné patronátní právo, ať už je titul jakýkoli“. A konečně ustanovenie kán. 1451 § 1 znie: „Nechť místní ordináři pečují o to, aby patroni namísto patronátního práva, jehož požívají, anebo aspoň namísto presentačního práva, se spokojili s duchovními přimluvami, třebaš trvalými, pro sebe a své.“

Na prvý pohľad sa môže zdať, že príslušné ustanovenia Kódexu kanonického práva z roku 1917 upravujú patronátne právo výlučne a komplexne. Nesmieme však zabúdať na „druhú tvár“ patronátneho práva, totiž na jeho obraz vo svetle svetských právnych predpisov platných na území Československa. Predznamenávam, že išlo o právnu úpravu značne roztriešenú a komplikovanú.

Odborná komisia, ktorá v 20. rokoch 20. storočia pripravila návrh zákona o zrušení patronátneho pomeru ku kostolom a cirkevným benefíciám, zakončuje prehľad platnej právnej úpravy slovami, že „dlouhotrvající právní vývoj přinesl s sebou tak rozmanité varianty konkrétního utváření se patronátních poměrů, že je nemožno podati naprosto přesný statistický přehled podle nějakého určitého hlediska.“⁵ Napriek tomu sa o to pokúsila:⁶

	slobodné udelenie	cirkevný patronát	verejný patronát	súkromný patronát	úhrn patronátov
Čechy	68	117	399	1329	1845
Morava a Sliezsko	119	151	454	543	1148
Slovensko a Podkarpatská Rus	216	148	366	543	1057
spolu	403	416	1219	2415	4050

Z uvedených štatistických údajov vyplýva, že prípadov slobodného udelenia (*liberae collationis*) cirkevného benefícia biskupom bolo v Československu len 403 oproti 4050 prípadom obsadzovania cirkevného benefícia v dôsledku výkonu patronátneho práva. Patronátne právo teda nebolo v medzivojnovom Československu

⁵ Národní archiv České republiky (ďalej len „NAČR“), f. Ministerstvo školstva a národnej osvety (ďalej len „MŠANO“), šk. 797, sign. 47 II A, č. j. 2690/1927. Dôvodová správa k návrhu zákona o zrušení patronátneho pomeru ku kostolom a cirkevným benefíciám, s. 5. (Všetky v tejto práci citované archívne pramene sú editované podľa ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha, 2002, 117 s.)

⁶ Tamže, s. 6.

vzácnym javom – práve naopak. Preto musím aspoň v krátkosti načrtnúť rozsah práv a povinností patrónov, a to opäť podľa Kódexu kanonického práva z roku 1917.⁷ (Patričné podrobnosti právnej úpravy jednotlivých právnych oblastí uvádzam na príslušnom mieste.)

Patrón mal právo prezentovať duchovného na uprázdnený kostol alebo uprázdnené benefícium (kán. 1455, 1°),⁸ v prípade splnenia niekoľkých prísnych podmienok mal tiež právo na slušné alimenty z príjmov kostola alebo benefícia (kán. 1455, 2°). Ďalej mal tiež právo mať v kostole svoj rodový alebo rodinný znak (pokiaľ to dovoľovali právoplatné miestne obyčaje), mať poradie pred ostatnými laikmi pri sprievodoch či mať dôstojnejšie sedadlo v kostole, ale mimo presbytérium (kán. 1455, 3°).

Naopak patrón mal povinnosť upozorniť miestneho ordinára, ak mal za to, že s kostolným alebo beneficiátnym majetkom sa zle hospodári (kán. 1469 § 1, 1°), povinnosť znovu vystavať schátraný kostol alebo na ňom vykonať nutné opravy (kán. 1469 § 1, 2°) a povinnosť doplniť príjmy, ak titul patronátneho práva spočíval v poskytnutí majetkového základu, keď príjmy kostola alebo benefícia poklesli natoľko, že buď v kostole nebolo možné naďalej dôstojným spôsobom vykonávať bohoslužby, alebo udeliť benefícium (kán. 1469 § 1, 3°). Práve posledným dvom menovaným patrónovým povinnosťam venovali svetské právne predpisy v jednotlivých právnych oblastiach veľkú pozornosť.⁹

1.1.2 Farské a cirkevné obce

Zatiaľ čo právna úprava patronátu bola súčasťou všeobecného práva katolíckej cirkvi, inštitút farských, resp. cirkevných obcí bol naopak zvláštnosťou konfesného práva niektorých krajín. Konfesné právo platné v Predlitavsku zaviedlo inštitút farských obcí (osád) zákonom č. 50/1874 ř. z., ktorý bol základným predpisom upravujúcim právne postavenie katolíckej cirkvi a jej vzťahy so štátom. Podľa ustanovenia § 35 tohto zákona „všichni katolíci téhož obřadu, bydlící v jednom okrsku

⁷ Z hľadiska svetského práva sa problematike patronátu podrobne venuje PŠENIČKA, Stanislav, *Vývoj patronátneho práva v českých zemích od doby osvícenského absolutismu do roku 1949*, s. 127–159.

⁸ V tomto príspevku používam termín *kostol* v dvoch významoch: buď ním označujem cirkevnú právnickú osobu nadačného typu, alebo budovu kostola. Pokiaľ v nasledujúcom výklade priznávam kostolu práva a povinnosti, mám na mysli vždy právnickú osobu.

⁹ PŠENIČKA, Stanislav, *Vývoj patronátneho práva v českých zemích od doby osvícenského absolutismu do roku 1949*, s. 144.

farním, činí dohromady farní osadu“. Nasledujúci § 36 odkrýva dôvod, prečo boli farské obce vôbec zriadené: „Nemá-li některá farní osada na uhrazení potřeb vlastního jmění nebo není-li tu jiných prostředků církevních, kterých by se k tomu mohlo užítí, tedy rozepsán buď na zapravení jich příplatek na farní osadníky.“

Ustanovenie § 37 zákona predpokladalo, že spôsob zriaďovania, zastupovania a správy farských obcí upraví samostatný zákon. Namiesto zákona však bolo vydané nariadenie č. 5/1878 ř. z., podľa ktorého záležitosti farských obcí obstarávali zastupiteľstvá obcí politických.

Históriu predlitavskej právnej úpravy farských obcí konečne uzatvára pozoruhodný zákon č. 7/1895 ř. z., ktorý ukladal povinnosť platiť príplatky predpísané podľa § 36 zákona č. 50/1874 ř. z. aj katolíkom, ktorí nebývali v obvode farskej obce, a tiež právnickým osobám, spoločnostiam a spoločenstvám,¹⁰ ktoré stanovami výlučne alebo prevažne nasledovali účely niektorého iného vyznania (nekatolíckeho) alebo iného rítu (katolíckeho), avšak obom skupinám poplatníkov len za predpokladu, že za nehnuteľnosť ležiacu v obvode farskej obce im bola buď vyrubená pozemková alebo domová daň, alebo im bola predpísaná zároboková daň alebo daň z príjmu za prevádzkareň alebo závodnú správu ležiacu v obvode farskej obce (§ 1). Tieto dve skupiny poplatníkov podľa zákona č. 7/1895 ř. z. boli nazývaní *forenses*.

Uhorským špecifikom boli naopak autonómne cirkevné obce, ktoré však neboli zriaďované na základe zákonného ustanovenia, ale potom, čo sa ustanovili a ich stanovy boli schválené príslušným ordinárom a ministrom kultu a vyučovania. Ich poslanie sa od predlitavskej právnej úpravy príliš nelíšilo; jediným špecifikom bolo, že boli autonómne, tzn. mali samostatné orgány, ktoré boli nezávislé na orgánoch miestnej politickej obce. Do roku 1918 však bolo takýchto autonómnych cirkevných obcí na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi zriadených len niekoľko. Konečne príplatok bol nazývaný cirkevnou daňou.¹¹

¹⁰ V tejto súvislosti možno spomenúť istú kuriozitu: na základe tohto zákona bolo možné predpísať konkurenčný príspevok i verejnej obchodnej spoločnosti, ktorá však v predmetnom období nebola právnickou osobou. Blížšie pozri WOLF, B. J., *Offene Handelsgesellschaft und Kirchenkonkurrenzbeitrag*, in: Prager Juristische Zeitschrift č. 13/1938, Praha, stĺpce 388–394.

¹¹ Pozri napr. CSUKÁS, Adam, *Integrácia československého prvku do štruktúr Rímskokatolíckej samosprávnej cirkevnej obce v Bratislave*, in: SKŘEJPEK, Michal, BĚLOVSKÝ, Petr, STLOUKA-LOVÁ, Kamila (eds.), *Cizinci, hranice a integrace v dějinách*, Praha, 2016, s. 175–194; CSUKÁS, Adam, *Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, Trpký život kňaza, ktorému z ložného chlieb napečú..., Praha, 2016, s. 63–65, 113–115; HENDRYCH, Jaroslav, *Katolícká cirkev*, in: *Slovník veřejného práva československého II*, Brno, 1932, s. 170.

1.2 Právne oblasti

Cirkevná konkurencia bola v konečnom dôsledku výslednicou dvoch faktorov: patrónovej povinnosti znovu vystavať schátraný kostol či na ňom vykonať nutné opravy, príp. doplniť majetkový základ kostola alebo benefícia, a povinnosti členov farskej obce podieľať sa na financovaní farskej obce prostredníctvom príplatkov (v Uhorsku cirkevnej dane). Doposiaľ podaný výklad, najmä výklad týkajúci sa Predlitavska, je však zjednodušením komplikovanej situácie. V dôsledku právneho partikularizmu sa totiž na území Československa po roku 1918 vo vzťahu k cirkevnej konkurencii nachádzali celkom štyri právne oblasti.

1.2.1 Čechy

V istom kompendiu predlitavských právnych predpisov upravujúcich cirkevnú konkurenciu rozdelili jeho autori jednotlivé právne oblasti do dvoch kategórií: na oblasti so „starou“ právnou úpravou a oblasti s „novou“ právnou úpravou.¹² České kráľovstvo bolo – spolu s Dolným a Horným Rakúskom – vskutku prototypom oblasti, kde platilo „staré“ právo, teda právo pochádzajúce prevažne z čias tereziánsko-jozefinských. Práve v období osvietenského absolutizmu sa musíme pozastaviť, aby sme pochopili pôvod cirkevnej konkurencie.

Známa kniha Jana Schlenza pojednávajúca o patronáte v Čechách¹³ pestrofarebne popisuje i rozporuplné obdobie 16. a 17. storočia, kedy na jednej strane mnohí svetskí patróni úroveň „svojich“ farností povzniesli, na druhej strane nemalo svetských patrónov v tomto období svoje práva zneužívať v značný neprospech cirkvi. „Přímo stereotypně působí líčení jednotlivých zlořádů patronů, zvláště patronkyň a správců na statcích patronů,“ píše v recenzii na Schlenzovu knihu Vratislav Bušek. „Duchovní jsou dosazováni i sesazováni zcela libovolně i mimo smluvní a obvyklé termíny; patroni rozdělují fary, přikazují své obyvatelstvo k novým farním okrskům a filiálkám (nedostatek kněží činí ovšem takovéto zásahy vysvětlitelnými, byť neomluvitelnými), vměšují se i do duchovní správy, nařizují slaviti určité svátky, nutí katolické kněze assistovati při sňatecích protestantů, kritisují výkony farářů, je přesazují, nutí k resignaci, dopouštějí se na nich násilí

¹² SCHOCKHERR, Julius, MÜLLER, Karl M., *Kirchenpatronat und Kirchenkonkurrenz in Österreich*, Wien, 1912, s. 84.

¹³ SCHLENZ, Jan, *Das Kirchenpatronat in Böhmen*, Beiträge zu seiner Geschichte und Rechtsentwicklung, Praha, 1928, 488 s.

a urážek, určují mše, zdržují jejich zahájení svým pozdním příchodem, kterého nutno vyčkáti, zdržují lid od účasti na bohoslužbách, povolávajíce ho k úředním jednáním, dávají z kazatelny vyhlášovati vyhlášky o robotách, zdržují a odcizují mešní roucha a nádoby, určují výši štoly, při sporech s faráři zavírají svémocně kostely, zamezují k nim farářům přístup; celou správu církevního majetku strhli na sebe, zabraňujíce farářům i církevní vrchnosti do ní nahlédnouti, zdržují a nepořizují inventář církevního majetku; nevedou církevní účty, způsobujícíce tak, že dlužníci církevní unikají, zdržují a neplatí církevní desátky, ve městech patronátních města zdržují odkazy a zneužívají jich pro městské cíle; kněžím není vypláceno smluvené služné, třebaže již při jeho smlouvání jsou zkracováni na úkor práv církevních (zvláště zřeknutím se desátku); pole církevní jsou zpachtována, pachtovné se neplatí, nakonec jsou pole církvi upírána.¹⁴

Čo však Vratislav Bušek autorovi knihy vyčíta, je, že zásluhy osvietenských panovníkov prechádza veľmi stručne a zbežne, teda že „opomenul zdůrazniť najzaujímavejší moment této éry, kdy r. 1784 dvorským dekretem z 3. 9. vyslovena zásada, že patronové se nemohou zříci povinností, které na ně dřívější dekrety, 1770 zvláště co do stavební konkurence (dosud neznámé) uložily. Tím teprve se přemění práva patronátní, církev tížící, na břemena patronů, jichž tito napříště rádi by se vzdali, neboť břemena tato stoupají, zatím co církevní práva jsou v nové době méně ceněna.“¹⁵

Mária Terézia a Jozef II. skutočne spôsobili zvrät vo vývoji patronátneho práva v predlitavských krajinách. Na ilustráciu normotvorby tohto obdobia v oblasti cirkevnej konkurencie uvádzam aspoň text dôležitého dekrétu dvorskej kancelárie z 24. decembra 1782: „Jeho c. k. Veličenstvo ráčilo laskavě rozhodnouti, že – ježto náboženský fond má býti výhradně způsobilý jen k dotaci farářů – staví kostely a budovy při farářích a lokalitách, jež mají býti nově zřízeny, patroni a pozemkové vrchnosti, ať jsou to erár, studijní fond nebo jednotlivci, a mají také nésti náklad, čehož nechť zemské úřady budoucně dbají jako pravidla a pouze, kdyby se vyskytly zvláštní okolnosti, nechť o tom podají zprávu.“¹⁶ Po vydaní tejto normy bolo

¹⁴ BUŠEK, Vratislav, *Schlenz Jan, Das Kirchenpatronat in Böhmen*, in: Bratislava, Bratislava, 1928, s. 786.

¹⁵ Tamže, s. 787.

¹⁶ BUŠEK, Vratislav, HENDRYCH, Jaroslav, LAŠTOVKA, Karel, MÜLLER, Václav (eds.), *Československé církevní zákony I*, Praha, 1931, s. 509.

prijatých mnoho ďalších rozhodnutí správnych úradov, neskôr i predlitavských najvyšších súdnych inšancií, ktoré inštitút cirkevnej konkurencie dotvorili.¹⁷

V dobe vzniku Československa platili na území Čiech pre cirkevnú konkurenciu komplikované a neprehľadné pravidlá, rozlišujúce predmet konkurencie na farské a filiálne kostoly, benefičiálne budovy a kostolné zariadenie a iné potreby. V každom prípade bol mechanizmus konkurencie mierne odlišný. Vzhľadom k tomu, že nás jednotlivé konkurenčné predpisy s odstupom času zaujímajú skôr z vedeckých dôvodov než z pohľadu vtedajšej praxe, od nadbytočných podrobností upúšťam a podávam zjednodušený mechanizmus cirkevnej konkurencie, aká sa uplatňovala v prípade farských kostolov:

1. V prvom rade boli povinné príslušný náklad na udržiavanie kostola hradiť osoby (hlavne právnické), ktoré k tomu boli zaviazané zvláštnym dôvodom, napr. zriaďovacou či nadačnou listinou, zmluvou, odkazom.
2. Nasledujúcim konkurenčným činiteľom bolo postrádateľné imanie materského kostola a filiálnych kostolov. Pokiaľ toto imanie na úhradu nákladov postačovalo, ďalšia konkurencia odpadala. V prípade, že nestačilo, bola príslušná čiastka upotrebitel'ná v prospech všetkých konkurenčných činiteľov.
3. V rovnakom rade ďalej prispievali
 - a) prífarení osadníci, a to na výdavky za poľahy a podávačské a nádennické práce, pričom podľa ich vôle mohla byť táto povinnosť plnená v naturáliách,
 - b) a konečne patrón, ktorý niesol ostatné výdavky, tzn. za materiál a remeselnícke práce, pričom bol tiež stavebníkom.¹⁸

Vzhľadom k tomu, že presné štatistické údaje o cirkevnej konkurencii v Čechách zrejme neexistujú, môžem len usudzovať, že v praxi najčastejší bol prípad, kedy kostolné imanie na úhradu nákladov plne nepostačovalo a bolo preto nutné do konkurencie zapojiť i činiteľov podľa tretieho bodu vyššie načrtnutej schémy, teda farníkov a patróna. Za zmienku stojí, že rozdelenie výdajov bolo značne asymetrické, nakoľko patrón v praxi niesol obvykle 80 až 85 % celého stavebného nákladu.¹⁹

¹⁷ Pozri tamže, s. 509–523, 538–576.

¹⁸ Spracované podľa HENNER, Kamil, *Základy práva kanonického II/3*, Praha, 1920, s. 317.

¹⁹ Uvádza MATERKA, Zdeněk, *Břemena stavební církevní*, in: *Slovník veřejného práva československého I*, Brno, 1929, s. 133.

1.2.2 Morava a Sliezske

Oblasťami s „novou“ právnou úpravou boli Morava a Sliezske, kde platili zemské zákony, ktoré staršie predpisy nielenže nahradili, ale doposiaľ platnú právnú úpravu tiež významne pozmenili.²⁰ I keď v každej z týchto dvoch historických krajín platil samostatný konkurenčný zákon, oba právne predpisy vykazujú toľko podobností, že ich možno zaradiť do jednej právnej oblasti. Na druhej strane nemožno zastrieť určité odlišnosti, ktoré uvádzam na príslušnom mieste.

Na Morave platil zákon č. 11/1864 z. z. mor., „o úhrade nákladu na stavbu a udržiavanie katolíckych budov kostelných a obročných, jakož i na kostelní roucha, náradí a potreby“.²¹ Mechanizmus cirkevnej konkurencie na Morave možno schematicky – opäť s vynechaním prílišných podrobností – popísať nasledovne:

1. I v prípade moravskej právnej úpravy bol k úhrade nákladu na stavbu a udržiavanie kostolných a benefičiálnych budov, ale tiež na zaobstaranie liturgických rúch, nádob a iných potrieb, v prvom rade povinný ten, kto bol k tomu zaviazaný zvláštnym právnym dôvodom (§ 1).
2. Druhým konkurenčným činiteľom bol opäť príslušný kostol, a to do výšky postrádateľného príjmu príslušného kostola (prípadne tiež filiálnych kostolov). Avšak v rovnakom rade bolo možné pri úhrade nákladu siahnúť tiež na kmeňové imanie týchto kostolov, avšak len pri súčasnom splnení podmienok právnych predpisov týkajúcich sa scudzovania a zaťažovania cirkevného imania a pokiaľ toto imanie nebolo venované inému účelu (§ 2).
3. Ak na úhradu nákladu nestačilo ani kmeňové imanie kostola, boli stavebným bremenom povinní vedľa seba benefičiát, patrón, v prípade inkorporovaných farností „duchovné spoločnosti“ (kláštory, kapituly) a konečne farské obce.
 - a) Benefičiát bol konkurenčným činiteľom len v prípade, že predmetom konkurencie boli benefičiátne a hospodárske stavby, pokiaľ jeho príjem z benefícia presiahol určitú zákonom stanovenú čiastku. Výška jeho príspevku závisela od čiastky, o ktorú jeho benefičiálny príjem presiahol stanovené minimum (§ 6). Čím väčší bol jeho príjem nad hranicou minima, tým vyšší bol jeho konkurenčný príspevok. Príspevok však nesmel presiahnuť polovicu nákladov, ktoré neboli kryté „predchádzajúcimi“ konkurenčnými

²⁰ PŠENÍČKA, Stanislav, *Vývoj patronátneho práva v českých zemích od doby osvícenského absolutizmu do roku 1949*, s. 148–149.

²¹ Pozri napr. *Československé cirkevné zákony I*, s. 523–530.

činiteľmi. Zákon navyše výslovne umožňoval beneficiátovi platiť príspevky v ročných splátkach (§ 7). Beneficiát bol povinný bez konkurencie uhradiť opravy škôd, ktoré na beneficiátnych alebo hospodárskych budovách spôsobil sám, popr. ich spôsobil jeho čľaď (§ 3). Menšie výdavky ako napr. „mzdu kominíkovi, za niekoľik tabul skla do oken, za niekoľik kachľú do kamen, za opravu dverí, zámkúv a podlahy“ bol beneficiát tiež povinný hradit' sám, bez konkurencie (§ 4).

- b) Patrón bol povinný hradit' náklady, ktoré nebolo možné uhradiť vyššie menovanými spôsobmi, a to do výšky jednej tretiny nákladov,²² ktoré zostali po odčítaní nákladov hradených z kostolného imania a príjmov beneficiáta a tiež po odčítaní hodnoty nádennických prác a poťahov (§ 8).
- c) Pokiaľ nebola preukázaná menšia povinnosť, v prípade inkorporovaných farností boli „duchovné spoločnosti“ povinné hradit' polovicu všetkých nákladov, avšak po odčítaní hodnoty nádennických prác a poťahov (§ 10).
- d) A konečne pokiaľ nebolo možné náklady uhradiť vyššie uvedenými spôsobmi, mali zvyšný diel uhradiť farské obce (§ 11–12).

Zákon tiež v prípadoch zložitejšej konkurencie prikazoval ustavenie kostolných konkurenčných výborov (§ 13–18), ktorým v rozvrhovom (konkurenčnom) konaní ukladal isté povinnosti. Kostolné konkurenčné výbory sa zriaďovali vtedy, „nedošlo-li k dohode o obstarávaní konkurenčných záležitostí medzi obcí a těmi poplatníky, z nichž je každému předepsána nejméně 1/6 (slovy jedna šestina) celkového předpisu daní, podrobených v dotčené obci kostelním přírážkám; dojde-li k dohodě o obstarávaní konkurenčních záležitostí mezi obcí a uvedenými nejvyššími poplatníky nebo není-li v obci takových nejvyšších poplatníků, obstarává konkurenční záležitosti zastupitelstvo místní obce samo (ministrské nařízení č. 5/1878 ř. z.) a zastává tak funkci kostelního konkurenčního výboru.“²³

V Sliezsku platil zákon č. 2/1864 z. z. sl., „týkající se toho, kterak se mají zapravovati útraty, jaké pocházejí ze stavění a vydržování katolických kostelů a far, pak toho, kterak se mají zaopatřovati kostelní paramenty, kostelní nářadí a jiné“, v znení zákonov č. 5/1867 z. z. sl. a č. 19/1868 z. z. sl. Konečne sliezsku

²² Pokiaľ nebol zvláštnym právnym dôvodom zaviazaný hradit' viac.

²³ NAČR, f. Ministerstvo školstva a osvety (ďalej len „MŠO“), šk. 2140, sign. 47 II Farnosti A, č. j. B–20.037/46–V/3. Obežník Zemského úradu v Brne zo dňa 9. júla 1937 vo veci predpisovania a vyberania kostolných konkurenčných prírážok, s. 2.

úpravu cirkevnej konkurencie dopĺňala vyhláška sliezskeho zemského výboru č. 5/1865 z. z. sl.²⁴ Oproti moravskému konkurenčnému zákonu vykazoval sliezsky zákon len niekoľko menej významných odlišností týkajúcich sa predovšetkým konkurenčných povinností filiálnych kostolov a ich patrónov. Sliezsky zákon tiež stanovil nižšie minimum beneficiálnych príjmov než moravský zákon (povinnosti beneficiáta boli teda väčšie). V Sliezsku navyše neboli kostolné konkurenčné výbory, ale komitény, ktoré sa zriaďovali len v prípade, že farská obec sa skladala z niekoľkých politických obcí. V ostatných prípadoch plnili povinnosti kostolných konkurenčných komitétov zastupiteľstvá miestnych politických obcí.²⁵

Morava a Sliezsko sa v prípade cirkevnej konkurencie vyznačovali spomedzi ostatných právnych oblastí v Československu najväčšou stabilitou: v období od 60. rokov 19. storočia až do roku 1949 sa správna prax dostatočným spôsobom ustálila – i za pomoci judikatúry najvyšších súdnych inšancií – a cirkevná konkurencia sa stala bežnou súčasťou tamojšieho cirkevného života.

Kľúčovým míľnikom vo vývoji moravsko-sliezskeho konkurenčného práva bolo vydanie obežníku Zemského úradu v Brne zo dňa 9. júla 1937, ktorý sledoval zjednotenie praxe predpisovania a vyberania kostolných konkurenčných prirážok (príspevkov) v Zemi moravsko-sliezskej. Ako bolo vyššie načrtnuté, tieto príspevky, resp. daňové prirážky platili farníci združení vo farskej obci. Avšak vzhľadom k duplicite právnej úpravy – staršej zemskej a novej ríšskej – existovali vedľa seba dva orgány, ktoré pôsobili v konkurenčnom konaní, ktorého účelom bolo stanovenie a vymáhanie konkurenčných príspevkov.

Obežník na základe ustálenej judikatúry Najvyššieho správneho súdu stanovil, že kostolný konkurenčný výbor (komitét) je jediným orgánom farskej obce; teda v prípade, že je zriadený, zastupiteľstvo miestnej politickej obce nemá právo zastupovať farskú obec. Vzhľadom k tomu, že aktívne i pasívne volebné právo do kostolných konkurenčných výborov (komitétov) mali len katolíci, znamenalo to významné posilnenie autonómie cirkvi a zavŕšenie vývoja cirkevnej konkurencie na Morave a v Sliezsku.

²⁴ Pozri napr. *Československé církevní zákony I*, s. 531–538.

²⁵ NAČR, f. MŠO, šk. 2140, sign. 47 II Farnosti A, č. j. B–20.037/46–V/3. Obežník Zemského úradu v Brne zo dňa 9. júla 1937 vo veci predpisovania a vyberania kostolných konkurenčných prirážok, s. 2.

1.2.3 Slovensko a Podkarpatská Rus

Vopred upozorňujem, že na Slovensku a Podkarpatskej Rusi nebolo bežné hovoriť o cirkevnej konkurencii – tento historicky nepresný termín volím pre zjednodušenie výkladu. Bolo zvykom hovoriť skôr o patronátnych bremenách, cirkevných dávkach²⁶ a cirkevnej dani.²⁷ Každopádne však tieto právne inštitúty rovnako ako v Čechách, na Morave a v Sliezske tvorili i na Slovensku a Podkarpatskej Rusi ucelený komplex.

I bývalé uhorské konkurenčné právo by bolo možné zaradiť podobne ako české do „starého“ práva. Otázkou však je, či je možné hovoriť i v prípade Slovenska a Podkarpatskej Rusi o jednotnej právnej úprave. Obyčajou a správnu praxou boli totiž ustálení len konkurenční činitelia, nie však rozsah ich povinností. Ten upravovali kanonické vizitácie: verejné listiny svojho druhu, ktorými príslušný cirkevný hodnostár za prispenia svetskej autority záväzne upravoval povinnosti farníkov i patróna v danej farnosti.²⁸

Rozsah povinností farníkov i patróna sa líšil od farnosti k farnosti, a preto nie je žiadne zovšeobecnenie povinností ani poradia konkurenčných činiteľov dost' dobre možné. Odborná komisia, ktorá v 20. rokoch 20. storočia pripravila návrh zákona o zrušení patronátneho pomeru ku kostolom a cirkevným benefíciám, v dôvodovej správe k návrhu zákona uviedla: „Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platí celkom stav podobný stavu v Čechách s tým rozdielom, že v otázke stavebných břemen hrají značnou úlohu zjištění v protokolech o kanonických visitacích.“²⁹

V prípade patrónov toto tvrdenie obostojí zrejme až do roku 1949, v prípade povinností farníkov však došlo v prvej polovici 40. rokov 20. storočia, v období Slovenského štátu, k významnému posunu. Už vyššie bolo spomenuté, že do zániku Uhorska nebolo na jeho území zriadených mnoho autonómnych cirkevných obcí. Ani v medzivojnovom Československu k žiadnej významnej zmene v tomto smere

²⁶ MUNKA, Jozef, *Patronátne bremená a cirkevné dávky*, Dunajská Streda, 1937, 108 s.

²⁷ MUNKA, Jozef, *Cirkevné dane a ich exekučné vymáhanie*, Bratislava, 1934, 66 s. Upozorňujem však, že v prácach Jozefa Munku sa vyskytujú mnohé nezrovnalosti. Pozri kritickú recenziu BUŠEK, Vratislav, *Jozef Munka, Cirkevné dane a ich exekučné vymáhanie*, in: Právny obzor, Bratislava, 1934, s. 368–372.

²⁸ MUNKA, Jozef, *Patronátne bremená a cirkevné dávky*, s. 103–108; CSUKÁS, Adam, *Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 107–108, 118–119.

²⁹ NAČR, f. MŠANO, šk. 797, sign. 47 II A, č. j. 2690/1927. Dôvodová správa k návrhu zákona o zrušení patronátneho pomeru ku kostolom a cirkevným benefíciám, s. 4.

nedošlo, boli len revidované stanovy niektorých už zriadených obcí.³⁰ Až „Ministerstvo školstva a národnej osvety Slovenského štátu vydalo dňa 22. augusta 1941 výnos, ktorého prílohou boli vzorové stanovy autonómnych katolíckych cirkevných obcí. Sledovalo tým zjednodušenie procesu ich zriaďovania. Za predpokladu, že bude obec ustanovená a prijme vzorové stanovy bez zmeny, po schválení príslušným ordinariátom budú ministerstvom automaticky prijaté.“³¹ Takto v období krátko po roku 1941 došlo k zriadeniu autonómnych cirkevných obcí, oprávnených vyrubovať a vymáhať cirkevnú daň, prakticky na celom území Slovenska.³²

Možno teda zhrnúť, že slovenská právna úprava sa na sklonku druhej svetovej vojny nachádzala na pomedzí českej a moravsko-sliezskej právnej úpravy. Povinnosti patrónov boli približne rovnako vysoké ako v Čechách, avšak stanovenie a vyberanie cirkevnej dane (teda obdoby kostolných konkurenčných príspevkov či prirážok) bolo v právomoci orgánov autonómnej cirkevnej obce, podobne ako na Morave a v Sliezsku vo väčšine prípadov cirkevnej konkurencie najneskôr od roku 1937.

2. Cirkevná konkurencia v Československu po druhej svetovej vojne

Skôr než pristúpim k popisu vývoja právnej úpravy cirkevnej konkurencie po druhej svetovej vojne, musím priznať ďalšie zjednodušenie predchádzajúceho výkladu: najmä v Čechách a na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, kde boli povinnosti patrónov podstatne väčšie než na Morave a v Sliezsku, v praxi závisela platobná schopnosť patrónov od výnosu ich nehnuteľností, predovšetkým poľnohospodárskych (bez ohľadu na to, či v konkrétnom prípade išlo o vecný alebo osobný patronát).

Už krátko po vzniku Československa však došlo ku kroku, ktorý bol predtým v Predlitavsku a predovšetkým v Uhorsku len veľmi ťažko predstaviteľný: k pozemkovej reforme. Zásahy do vlastníckych práv k nehnuteľnému majetku znamenali veľký zásah i do práva konfesného. Pozemkové zákonodarstvo z rokov

³⁰ Pozri napr. CSUKÁS, Adam, *Integrácia československého prvku do štruktúr Rímskokatolíckej samosprávnej cirkevnej obce v Bratislave*, s. 175–194.

³¹ CSUKÁS, Adam, *Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 113.

³² Schválené stanovy autonómnych cirkevných obcí sú uložené v Slovenskom národnom archíve, f. MŠANO, šk. 14–16.

1918 až 1920 totiž ďalší osud patronátneho práva neupravovalo. Najvyšší správny súd i Najvyšší súd hájili názor, že patronátne bremená naďalej zaťažujú kmeňový pozemok a neprechádzajú na pridelené pozemky.³³ Najmä v Čechách a na Slovensku sa tak v dôsledku pozemkovej reformy podstatne zhoršilo postavenie patrónov. Vzhľadom k tomu, že patronát sa najneskôr od čias Jozefa II. stáva skôr príťažou než výsadou, musím dať za pravdu Vratislavovi Buškovi, ktorý napísal, že „pozemková reforma učinila nářky patronů ještě hlasitějšími“.³⁴

Skutočnú revolúciu vo vývoji patronátneho práva priniesol až koniec druhej svetovej vojny. Ustanovenie § 5 ods. 2 dekrétu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z. a n. a ustanovenie § 5 ods. 2 nariadenia Slovenskej národnej rady č. 104/1945 Sb. SNR zhodne konštatujú, že patronátne práva a povinnosti viaznuce na skonfiškovaných poľnohospodárskych majetkoch zanikajú dňom konfiškácie. V prípadoch hodných zvláštneho zreteľa mala byť cirkvi poskytnutá náhrada.

V dôsledku uskutočnenej konfiškácie nepriateľského poľnohospodárskeho majetku tak došlo k zásadnému zlomu vo vývoji konkurenčného práva: patróni ako konkurenční činitelia sa v určitých farnostiach vytrácajú, čo má za následok zvyšovanie povinností farníkov združených vo farských obciach. Snáď ani nemusím dodávať, že po druhej svetovej vojne bol stav mnohých cirkevných budov, či už kostolných, beneficiálnych alebo hospodárskych, žalostný.

Na nasledujúcich stránkach sa pokúsim prostredníctvom úryvkov z dochovaných archiválií popísať vývoj, ktorý nastal po roku 1945. Už v januári 1946 oznamuje Zemský národný výbor v Prahe Ministerstvu školstva a osvetu, že farské úrady žiadajú o prídely pôdy zo skonfiškovaného poľnohospodárskeho majetku a že „upozorňujú na to, že zánikom patronátnych bremen bude udržovanie cirkevných stavieb, z nichž mnohé jsou kulturně a historicky velmi cenné, v četných případech vážně ohroženo. [...] Farní úrady ve svých shora řečených oznámeních žádají, aby

³³ Ide však o značne komplikovanú a neprehľadnú problematiku. Bližšie pozri napr. FLIEDER, Karel, *Patronátní právo v pozemkovém přidělovém řízení*, in: Právnick, Praha, 1926, s. 1–8, 41–48; FUX, Hugo, *Die röm.-kath. Kirchenbaukonkurrenz und die Bodenreform*, in: Juristenzeitung für das Gebiet der Tschechoslowakischen Republik č. 11–12/1927, Brno–Praha, s. 83–85; PALEČEK, Václav, *Patronát*, in: *Slovník veřejného práva československého III*, Brno, 1934, s. 47–49.

³⁴ BUŠEK, Vratislav, *Schlenz Jan, Das Kirchenpatronat in Böhmen*, s. 787.

byly kostelům, fám apod. za zaniklá patronátní břemena přiděleny ze zkonfiskovaného zemědělského majetku pozemky zemědělské nebo lesní.³⁵

Ministerstvo školstva a osvěty sa problematikou evidentne zaoberalo a 22. októbra 1946 odpovedalo: „Donuceno poměry, především ale zrušením soukromých patronátů [...], a dále plánovanou revisí provedené již pozemkové reformy, počalo se Ministerstvo školství a osvěty zabývatí úvahami, zda za této situace se vystačí plně i nadále s posavadním uspořádáním řečené otázky a nebude-li nutno přemýšletí nad provedením § 37 zákona č. 50/1874 ř. z. slíbeným zákonem. Chtíc i v uvedeném ohledu šetřiti co nejvíce církevní autonomie, žádá Ministerstvo školství a osvěty, aby zemský národní výbor požádal jednotlivé arcibiskupské ordinariáty a kapitulní konsistoře, aby k věci zaujaly napřed vlastní stanovisko, jakož i aby sdělily státní správě kultové své přání a požadavky v té příčině, popř. jak by si přály míti uspořádány tyto otázky pro budoucnost.“³⁶

Na základe tohto prípisu sa uskutočnila vnútrocirkevná anketa o aktivácii farských obcí, ako sa problematika vtedy nazývala. „K tomuto vyzvaní se vyjádřily jednotlivé církevní úřady: Arcibiskupská konsistoř v Praze dopisem ze dne 20. ledna 1947 [...] sdělila, že není zásadně proti ustavení farních obcí, pokládá však nynější dobu za nepřihodnou pro provedení tohoto plánu. Biskupská konsistoř v Litoměřicích dopisem z 30. prosince 1946 [...] sdělila, že se nestaví zásadně proti úmyslu uvést v život farní obce, avšak činila výhrady, pokud jde o jasné vymezení práv laiků a stanovení práv církevních orgánů, o přenesení práv, vykonávaných kultovými odděleními státních úřadů, na farní obce, o zřízení diecéšní správy církevního majetku atd. Biskupská konsistoř v Hradci Králové dopisem ze dne 30. ledna 1947 [...] doporučila zřizování farních obcí tam, kde jsou patronáty zrušeny, připomněla však obtíže, jež budou se zřízením těchto obcí spojeny, zejména pro nebezpečí vystupování z církve, kdyby farní obce musely nésti všechny náklady na krytí

³⁵ NAČR, f. MŠO, šk. 2140, sign. 47 II Farnosti A, č. j. B-20.037/46-V/3. Přípis Zemského národního výboru v Praze zo dňa 31. januára 1946 adresovaný Ministerstvu školstvu a osvěty vo veci konštituovania katolíckych farských obcí v dôsledku zániku patronátu podľa dekrétu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z. a n.

³⁶ NAČR, f. Archiv pražského arcibiskupstva IV (ďalej len „APA IV“), č. j. 7064/1948. Přípis Zemského národního výboru v Praze zo dňa 20. novembra 1946 adresovaný Arcibiskupskému konzistóriu v Prahe vo veci aktivovania farských obcí.

církevních potřeb po zrušení patronátu. Biskupská konsistoř v Českých Budějovicích v dopise ze dne 10. ledna 1947 [...] nezaujala ve věci žádné stanovisko.³⁷

Rozsiahle stanovisko naopak pripravilo Arcibiskupské konzistórium v Olomouci: „Je nutno podstatně rozlišovati úhradu církevních potřeb osobních a věcných v Čechách od úpravy zákonné na Moravě a ve Slezsku. Tyto země řídily se vždy svým zemským zákonodárstvím o tzv. nákladové konkurenci kostelní. [...] Instituce kostelních konkurenčních výborů stala se na Moravě institucí velmi vžitou a také velmi praktickou. Bohužel je řada farností, kde této instituce kostelních konkurenčních výborů není plně využito tak, aby byl chráněn a hájen majetkový zájem kostela. [...] Třebaže inaktivování farních obcí [...] by mohlo býti dnes prospěšné pro obstarávání úhrad a potřeb kostela a duchovní správy, nepociťuje se na Moravě nedostatek zákona o farních obcích, který byl přislíben § 37 citovaného zákona o vnějších poměrech církve římskokatolické, jako *vacatio iuris*. Ba naopak, ustanovení o farních obcích § 35 a násl. zákona č. 50/1874 ř. z. doplnilo dosavadní ustanovení o nákladové konkurenci tím, že všechna práva a všechny povinnosti týkající se poměrů církevních byly přiřknuty nebo uloženy obcím politickým, které zastupují farní obce. Zastupitelstva obcí politických ve smyslu výnosu Ministerstva vnitř. č. 5/1878 ř. z. se usnášejí tedy na Moravě a ve Slezsku o vypisování dávek k úhradě farní obce, na členy této obce, tj. na katolíky ve farním obvodu. [...] Tím na Moravě se stal kostelní konkurenční výbor jakýmsi zákonným orgánem farních obcí, který je povolán k tomu, aby hájil zájmy farní obce v konkurenčních věcech i před státními úřady kultovými. Dle souhlasných rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jedná kostelní konkurenční výbor jménem a v zastoupení farní obce a nabývá pro ni práv a závazků. [...] Ježto praxe Nejvyššího správního soudu jednoznačně začala považovati kostelní konkurenční výbor za orgán farních obcí, vydal Zemský úřad na Moravě instrukci [...] z 9. července 1937, jíž sjednotil konkurenční povinnosti farníků, jakož i osob povinných platiti konkurenční dávky, a vyslovil, že kostelní konkurenční výbory Země moravskoslezské jsou oprávněny předepsati a stanoviti přírážky k úhradě všech kultovních potřeb farní obce, ježto není jiného orgánu společného farní obci. Tento stav je na Moravě a v obvodu celé Arcidiecése olomoucké velmi dobře znám a vyhovuje také nynějším zájmům

³⁷ NAČR, f. APA IV, č. j. 7064/1948. Přípis Ministerstva školstva a osvetu zo dňa 26. apríla 1948 adresovaný Arcibiskupskému konzistóriu v Prahe vo veci aktivovania farských obcí.

a potřebám římskokatolických farních obcí. Už také volba kostelního konkurenčního výboru, která je věcí jen katolických členů obecního zastupitelstva, jakož i členství v kostelních konkurenčních výborech (členem může být jen katolík), dále jeho výlučná funkce usnávající a dozorčí nejlépe odpovídá dnešnímu stavu. V dnešní době by nebylo vhodné, aby jmění církevní v diecézi bylo spravováno jinak, nežli dosud, a zejména aby trpělo hlubokými zásahy politickými ze stran farních obcí. Dále nutno upozornit na to, že na Moravě a zvláště v Arcidiecézi olomoucké bylo ve smyslu ustanovení o farních obcích právního pojmu římskokatolické farní obce často užíváno a v přítomné době se užívá (např. při zřizování nových farností), a že kostelní konkurenční výbory nemovitosti, které pořizovaly z prostředků farní obce, knihovaly na římskokatolickou farní obec. Všechna tato ustanovení se vztahují [též] na moravské a slezské pohraničí. Vzhledem k uvedenému stavu věci Arcibiskupská konsistoř vyslovuje se proti vydání zvláštního zákona o farních obcích. [...] Přiznáváme, že úhrada nákladů církevních po stránce ryze právnícké je sice komplikována několika různými normami, avšak výnosy Zemského národního výboru, zejména instrukcí Zemského úřadu na Moravě ze dne 9. července 1937 [...], je tak prakticky zjednodušena, že se dá úspěšně církevní konkurence a úhrada kultových potřeb všude prováděti.³⁸

Konečně „Biskupský úřad v Nitře v dopise ze dne 11. prosince 1946 [...] jménem všech římskokatolických ordinářů slovenských sdělil, že rámcové stanovy církevních obcí vydané v dohodě s bývalou kultovou správou biskupským sborem všeobecně vyhovují. Nedoporučuje nahradit tyto stanovy novými a navrhuje uvažovati o tom, zda by tyto stanovy nemohly převzít i církevní obce v zemích českých a zda by nemohly tvořit podklad pro stanovy církevních obcí v českých zemích.“³⁹

Z citovaných stanovisk jasne vyplýva, že historická právna úprava mala v každej právnej oblasti vlastný vývoj a najmä tradíciu, ktorá i v období po druhej svetovej vojne formovala názory príslušných predstaviteľov českých, moravských a slovenských diecéz. Českí biskupi zastávali názor, že zriadenie orgánov farských obcí – farské obce existovali už od roku 1874 – by predstavovalo významnú komplikáciu,

³⁸ NAČR, f. APA IV, č. j. 7064/1948. Přípis Arcibiskupského konzistória v Olomouci zo dňa 12. februára 1947 adresovaný Zemskému národnému výboru v Brne vo veci úvah o aktivovaní katolíckych farských obcí.

³⁹ NAČR, f. APA IV, č. j. 7064/1948. Přípis Ministerstva školstva a osvetu zo dňa 26. apríla 1948 adresovaný Arcibiskupskému konzistóriu v Prahe vo veci aktivovania farských obcí.

nakol'ko predmetnú agendu vykonávali v súlade s ministerským nariadením č. 5/1878 ř. z. zastupiteľstvá miestnych politických obcí, teda po roku 1945 príslušné miestne národné výbory, čo bolo na jednej strane pre cirkev pohodlné riešenie, na druhej strane však prenechávala rozhodovanie o týchto otázkach orgánom, v ktorých rozhodovali i nekatolíci. Naopak na Morave a v Sliezske sa inštitút kostolných konkurenčných výborov (komitétov) vžil a najneskôr od roku 1937 predstavoval svojbytný prvok cirkevnej autonómie. Na Slovensku sa po dlhých desaťročiach dospelo ku kompromisnému zneniu vzorových stanov autonómnych cirkevných obcí, ktoré boli i v zmenených podmienkach schopné vykonávať agendu cirkevnej dane podobne ako kostolné konkurenčné výbory (komitety) na Morave a v Sliezske.

Na tomto mieste je treba oceniť iniciatívu Ministerstva školstva a osvetu, ktoré sa aj v krízovom období februára 1948 jednoznačne stavalo na stranu cirkvi. Dňa 14. februára 1948, tesne pred začiatkom vládnej krízy, rozposlalo všetkým okresným národným výborom v Čechách i na Morave prípis nasledovného znenia: „Ježto po provedení revise pozemkové reformy a po nové úpravě pozemkové držby nebudou zřejmě moci patronové z pozemkového majetku, který jim bude ponechán v nejvyšší výměře 50 ha, plniti dosavadní církevní závazky, případně tato povinnost z větší části, neb vůbec k tíži farních osad, tj. přiřazeným katolíkům, na venkově zejména zemědělcům. Bylo by proto vhodné, aby byly farním osadám, pokud tak bude podle přidělových plánů možné, přiděleny nemovitosti, z jejichž výnosu by mohli přiřazení zemědělci hraditi církevní potřeby. [...] Ministerstvo školství a osvěty žádá, aby okresní národní výbor [...] ihned upozornil vhodným způsobem, ve smyslu výše uvedeného doporučení, všechny místní národní výbory svého obvodu (obvodní rady) a upozornil je na zdejší právní názor o existenci farních obcí a jejich způsobilosti nabývatí majetek a zároveň vybidl místní orgány obecné samosprávy, aby žádaly u přidělových, resp. rolnických komisí o přidělení části přidělovaných pozemků farním osadám.“⁴⁰

Tento prípis zrejme súvisí s vydaním zákona č. 142/1947 Sb. z. a n., o revízii prvej pozemkovej reformy, ktorý v ustanovení § 8 ods. 1, písm. d) umožňoval prideliť pozemkový majetok i „veřejnoprávním korporacím pro účely veřejné“

⁴⁰ NAČR, f. MŠO, šk. 2140, sign. 47 II Farnosti B, C, F, H, č. j. B-155.476/48-III/1. Obežník Ministerstva školstva a národnej osvetu zo dňa 14. februára 1948 adresovaný všetkým okresným národným výborom v Čechách a na Morave vo veci farských obcí ako pridelcov konfiškovaného poľnohospodárskeho majetku.

(dekrét prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z. a n. a nariadenie Slovenskej národnej rady č. 104/1945 Sb. SNR uvádzali len obce a okresy, pričom príděl bol limitovaný verejným účelom jeho využitia). Kostolom ani benefíciám ako právnickým osobám nadačného typu pozemkový majetok nebolo možné prídeliť, preto Ministerstvo školstva a osvety napriek nejednotnému názoru českých, moravských a slovenských biskupov oprašuje myšlienku zriadenia orgánov farských obcí, ktoré boli verejnoprávnymi právnickými osobami korporáčného typu.

Zrejme v dôsledku februárových udalostí i arcibiskup pražský zmenil svoj pôvodný názor. Už 25. marca 1948 Arcibiskupské konzistórium rozoslalo všetkým farským úradom v arcidiecéze obežník nasledovného znenia: „Se zřetelem k tomu, že podle výnosu Ministerstva školství a osvěty [...] je nutno, aby ve všech farnostech byla zajištěna zemědělská půda ke krytí nákladů spojených s udržováním kostela a církevních záležitostí a aby nároky na přiděl půdy pro farní obec byly včas uplatněny prostřednictvím místních národních výborů, žádáme znovu všechny veledůstojné pány duchovní správce, aby neprodleně přikročili k ustavení farních výborů. Do těchto výborů jest pojmouti: 1) spolehlivé osoby, které by měly možnost a vliv o výše uvedené věci se starati u jednotlivých místních národních výborů v jednotlivých obcích farnosti, 2) občany, kteří by i v jiných záležitostech duchovní správy duchovnímu správci pomáhali a kteří se již při pomoci v duchovní správě osvědčili. Tyto farní výbory kromě tohoto výše uvedeného úkolu (zajištění půdy) mají za své poslání pečovati pod vedením církevních úřadů o udržování bohoslužebných míst, místností potřebných pro duchovní správu, o udržování bohoslužebných pomocníků duchovní správy apod., pokud o naznačené úkoly není jinak postaráno. Farní výbory budou vykonávati i jiné úkoly církevními úřady jim svěřené. Tyto výbory buďtež považovány za přípravné orgány k řádnému ustavení farních obcí, jakmile k jejich řádnému ustavení dojde – podle pokynů nadřízených církevních úřadů. Předsedou farního výboru je duchovní správce, jeho zástupcem jím pověřený laik, který jej podle jeho pokynů zastupuje. Z okruhů laiků – mužů, případně i žen – buďtež vybráni další potřební funkcionáři. Pokud jde o zajištění přidělu půdy pro církevní záležitosti farnosti, jest postupovati asi takto: 1) Farní výbory farností, jejichž farní, případně filiální kostel nebo farní beneficium neměly dosud žádné nebo nedostatečné zemědělské půdy, zažádají o její přiděl z půdy, která v obvodu jejich farnosti přišla do přidělového řízení. Učiní tak ihned bez prodlení. 2) Farní výbory farností, kde kostel nebo

beneficium majú dosud dostatečnou výmëru cirkevní zemëdëlské pûdy, zažádají ihned o přidël z této pûdy, jakmile by pûišla do přidëlového řízení.⁴¹

I Biskupské konzistórium v Hradci Králové na obožník Ministerstva školstva a osvëty reagovalo pozitivne: „Souhlasíme s tímto návrhem a jsme vdëční ministerstvu za jeho vzácné pochopení pro cirkevní potûby. Dovolujeme si však podotknouti, že by v případě přidëlu zemëdëlského majetku (polí a luk) musily býti přidëleny i k tomu vhodné budovy a *fundus instructus*, aby pozemky mohly býti náležitë obdëlavány, jelikož by sotva mohly býti náležitë obdëlavány, jelikož by sotva mohly býti pronajaty, když občané dostanou do svého vlastnictví přidëlem určitou míru pozemkû a dle dnešních zkušeností nechtëjí si pozemky najímati, leč jen často zdarma. Aby je farní obec mohla sama obdëlavati, musila by k tomu ustanoviti správce nebo šafáre a výnos z pozemkû by na mnohých místech sotva stačil na krytí rezie a na plnění cirkevních závazkû by sotva co zbylo. Nejvýhodnějším přidëlem proto by byly lesy.⁴²

Ministerstvo školstva a osvëty sa naďalej aktívne zaoberalo otázkou novej úpravy konkurenčných povinností a dňa 26. apríla 1948 žiada „[Arcibiskupskou konsistoř v Praze], aby věc laskavě podrobila nové úvaze a v dohodě s ostatními cirkevními vrchnostmi podala konkrétní návrh na celostátní úpravu této otázky. Ministerstvo školství a osvëty ponechává iniciativu cirkevním úřadûm, chtëjíc co nejvíce šetřití cirkevní autonomie a také proto, že jednotlivé cirkevní úřady, jako biskupská konsistoř v Litoměřicích a biskupský úřad v Niře ve svých vyjádřeních zdûraznily, že jde v prvé řadě o vnitřní věc církve, jež musí býti řešena v dohodě se všemi příslušnými cirkevními úřady. Ministerstvo školství a osvëty žádá, aby v zájmu řešení věci, na které má jistě v prvé řadě zájem církve sama, byl konkrétní návrh celostátní úpravy této věci laskavě co nejdříve vypracován a sem zaslán, aby se pak mohl státí podkladem definitivního řešení.⁴³

V tejto súvislosti možno citovať zaujímavý názor apoštolského administrátora v Českom Tešine, ktorý je zaznamenaný v jeho liste adresovanom arcibiskupovi

⁴¹ NAČR, f. APA IV, č. j. 4677/1948. Obožník Arcibiskupského konzistória v Prahe zo dňa 25. marca 1948 vo veci okamžitého zriadenia farských výborov.

⁴² NAČR, f. MŠO, šk. 2140, sign. 47 II Farnosti B, C, F, H, č. j. B–63.532/48–V/3. Pripis Biskupského konzistória v Hradci Králové zo dňa 8. marca 1948 adresovaný Ministerstvu školstva a osvëty vo veci farských obcí ako pridëlcov konfiškovaného poľnohospodárskeho majetku.

⁴³ NAČR, f. APA IV, č. j. 7064/1948. Pripis Ministerstva školstva a osvëty zo dňa 26. apríla 1948 adresovaný Arcibiskupskému konzistóriu v Prahe vo veci aktivovania farských obcí.

pražskému dňa 24. mája 1948: „Prožil jsem dobu okupace v sudetské části naší arcidiecése, kde byly rázem zrušeny veřejné patronáty, konkurenční výbory i kongrua kněží a bylo proto nutno zříditi krátkou cestou farní obce a zvoliti, popřípadě jmenovati farní výbory (*Pfarrkatholikenrat*) pro hrazení osobních i věcných nákladů církevní správy. Zavedení církevní daně se dobře osvědčilo a nesplnily se obavy, že nastane hromadný odpad. Jako podkladu pro stanovy farních obcí a jejich úkoly lze dobře použít: 1) Předpisů o správě zadušního jmění v Čechách a o církevní konkurenci na Moravě a ve Slezsku. 2) Stanov farních obcí na Slovensku. 3) Předpisů o správě církevního jmění pro sudetskou část Arcidiecése vatislavské a snad i jiných diecézí z doby okupace. Zřízení farních obcí zajistí udržování církevních budov i bohoslužebných potřeb, dá možnost uvnitř jednotlivých diecézí vyrovnati rozdíl mezi bohatými i chudými farnostmi a zabráni vměšování bezvěrců a jinověrců do církevních věcí, jak tomu je při nynějším zastupování farních obcí místními národními výbory a různými komisemi, které mají spíše zájem na tom, jak se zmocniti církevního majetku.“⁴⁴

K obratu sľubne sa vyvíjajúcej situácie však došlo už 10. novembra 1948, kedy Ministerstvo poľnohospodárstva adresovalo Ministerstvu školstva, vied a umení prípis, v ktorom sa okrem iného uvádza: „Pri pridělování konfiskovaného zemědělského majetku vyskytlo se několik případů, kdy místní rolnické komise navrhly přiděl konfiskátů k účelům kultovým. Šlo vesměs o budovy (soukromá kaple, která byla zkonfiskována jako součást velkostatku; zkonfiskovaná budova sloužící dosud za obydlí duchovního správce, pozemek k rozšíření kostelního prostranství apod.). Poněvadž pak osoby, které byly navrženy jako přidělci (v jednom případě kostelní konkurenční výbor, jindy římskokatolický kostel), nevyhovovaly podmínkám stanoveným pro uchazeče o přiděl, bylo uvažováno, aby v těchto případech byl majetek přidělen farní obci jako veřejnoprávní korporaci. Předtím jsme si vyžádali Vaše vyjádření ve věci právní subjektivitě farních obcí, zdůraznivše, že jde o případy výjimečné. Nemohli jsme ovšem tušiti, že bez našeho vědomí vydáte pak shora uvedený výnos, kterým přímo vybízíte farní obce, aby se ucházely o přiděl půdy jako finanční základny k hrazení svých potřeb. Na základě tohoto výnosu podala pak řada farních obcí, resp. místní národní výbory v zastoupení farních obcí, žádosti o přiděl, jimž nemohlo býti ovšem vyhověno. [...] Poněvadž [...] v žádném

⁴⁴ NAČR, f. APA IV, č. j. 8237/1948. Prípis Apoštolskej administratúry v Českom Tešíne zo dňa 24. mája 1948 adresovaný arcibiskupovi pražskému vo veci aktivovania farských obcí.

případě nemůže být přidělen z pozemkových reforem majetek církevnímu subjektu jen za tím účelem, aby z jeho výnosu byly hrazeny kultové potřeby (tj. aby sloužil jako finanční základna církevního ústavu či zařízení apod.), žádáme, abyste svůj výnos ze dne 14. února 1948 [...] odvolali a nahradili informací [námi uvedenou]. Prosíme, abyste nám tuto novou informaci zaslali předem k nahlédnutí.⁴⁵

Ministerstvo školstva, vied a umení bolo donútené svoj pôvodný obežník zo 14. februára 1948 odvolať. Zdá sa však, že ešte 19. novembra 1948 z tohto nového obežníka srší zatrpknutosť, že riešenie naklonené cirkvi nebolo možné realizovať: „Ministerstvo zemédelství sděluje k zdejšímu obežníku [...] o přidělu konfiskovaného zemědělského majetku farním obcím, že z hlediska zákonů o pozemkových reformách nelze přidělovati půdu církevním subjektům, ježto nejsou uvedeny mezi osobami, kterým podle citovaných zákonů lze půdu přidělovati. Krom toho by přiděl půdy těmto subjektům, jež by i u nich sloužila zemědělské výrobě, byl v rozporu se stěžejními zásadami zákona o nové pozemkové reformě. [...] Ministerstvo zemědělství tvrdí, že církevní subjekty nejsou uvedeny mezi osobami, jimž může být přidělen majetek z pozemkových reforem podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb. a podle zákona č. 142/1947 Sb. V citovaných předpisech sice nejsou výslovně uvedeny církevní subjekty jako přidělci půdy podle těchto předpisů, avšak v § 7 odst. 1, písm. d) dekretu č. 12/1945 Sb. a v § 2 odst. 1, písm. e) dekretu č. 28/1945 Sb. jsou mezi přidělci uvedeny obce a v zákoně č. 142/1947 Sb. v § 8 odst. 1, písm. d), jako i v § 16 odst. 1, písm. e) zákona č. 46/1948 Sb. jsou uvedeny veřejnoprávní korporace jako přidělci. Bylo by tedy možno subsumovati i farní obce ve smyslu citovaného obežníku mezi právnické osoby, jimž může být přidělen pozemkový majetek z pozemkových reforem k zemědělské výrobě. Ministerstvo zemědělství jakožto úřad rozhodující o přidělu půdy podle citovaných zákonů nepokládá však farní obce za právnické osoby, jimž by mohl být pozemkový majetek přidělen a řídíc se tímto názorem nevyhovělo žádostem farních obcí, resp. MNV v zastoupení farních obcí, za přiděl půdy podle citovaného zdejšího obežníku. Jest proto nutno uvedený obežník odvolati a nahraditi ho informací o stanovisku Ministerstva zemědělství.“⁴⁶

⁴⁵ NAČR, f. MŠO, šk. 2140, sign. 47 II Farnosti B, C, F, H, č. j. B-227.483/48-III/1. Prípís Ministerstva poľnohospodárstva zo dňa 10. novembra 1948 adresovaný Ministerstvu školstva, vied a umení vo veci farských obcí ako prídelcov konfiškovaného poľnohospodárskeho majetku.

⁴⁶ NAČR, f. MŠO, šk. 2140, sign. 47 II Farnosti B, C, F, H, č. j. B-227.483/48-III/1. Prípís Ministerstva školstva, vied a umení zo dňa 19. novembra 1948 vo veci farských obcí ako prídelcov

* * *

Je dostatočne známe, aké riešenie bolo nakoniec zvolené: „Zákonem č. 218/1949 Sb. zanikl vŕŕechn veřejnŕy i soukromŕy patronát nad kostely, obroćimi a jinŕyimi cŕrkevnŕyimi ŕstavy,“ pŕŕe v roku 1950 v ćasopise *Právník* Josef Plojhar. „Veŕskeré závazky převzal stát, který je také plní. Milionové ćástky, zařazované do státnŕho rozpoćtu jsou ćástŕ národnŕho důchodu, který vzrůstá jen z produktivní ćinnosti a z budovatelské práce dělnické třídy. Co řádá stát od cŕrky, které poskytuje vŕechny tyto výhody? Nic jiného než to, co řádá od ostatních obćanů. Poslušnost státnŕch zákonů a loyálnost k lidově demokratickému zřŕzení. Tuto poslušnost musí vyžadovat od kařždého přŕsluŕníka cŕrky, ať jde o prostého věřŕícího nebo o biskupa. Není možné, aby zákony platily jen pro někoĥo. Je samozřejmé, že stát, který na sebe převzal tolik závazků, přejal i urćitá práva. Je to v prvě řadě právo patronátnŕho pána, který prezentuje přŕsluŕnému ordináři vhodné uchazeće na uprázdneňá místa. [...] Jestliže stát zabezpečuje finančně zaměstnance cŕrky, jestliže je dosazuje na uprázdneňá místa, je přŕrozené, že řádá od nich státnŕ a politickou spolehlivost, jakou řádá od kařždého svého zaměstnance. Dnes vládne u nás dělnická třŕida, třŕida pracujŕících, a duchovenstvo musí najŕt k této třŕidě kladný poměr.“⁴⁷

Patronátne právo a farské ći cirkevně obce zákon ći. 218/1949 Zb., o hospodárskom zabezpećenŕ cŕrkví a nábořenskŕch spoloćnosti ŕtátom, zruŕil. Avŕak „posmrtnŕ“ řivot kostolnŕch konkurenćnŕch výborov (komitétov) na Morave a v Sliezsku je dostatoćným dôkazom toho, že ŕtát nehodlal svoje závazky dodržat'. V návrhu zásad pre uhrádzanie dlhov kostolnŕch konkurenćnŕch výborov zo dňa 10. marca 1953 urćenom pre schôdzu kolégia predsedu ŕtátneho ŕradu pre veci cirkevně sa uvádza: „Zákon ći. 218/1949 Sb. ućinil koniec ćinnosti kostelnŕch konkurenćnŕch výborů, které měly být zlikvidovány. Stalo se tak postupně, někde až v roce 1952. [...] Zlikvidováním kostelnŕch konkurenćnŕch výborů a převodem jejich majetkovŕch podstat na kostely, přeŕšla na kostel jak aktiva, tak i pasiva.“⁴⁸

konfiŕkovaného poľnohospodárŕskeĥo majetku.

⁴⁷ PLOJHAR, Josef, *Lidově demokratický stát vyřešil hospodárské problémy cŕrky*, in: *Právník*, Praha, 1950, s. 193–194 passim.

⁴⁸ NAČR, f. ŕtátnŕ ŕrad pre veci cirkevně (ďalej len „ŕÚC“), ŕk. 13, sign. KM/ć. 1–15/1953, 11. a 12. porada (spoloćný zápis), ći. j. 71/53–S. Návrh zásad pre uhrádzanie dlhov kostolnŕch konkurenćnŕch výborov zo dňa 10. marca 1953 urćenŕ pre schôdzu kolégia predsedu ŕtátneho ŕradu pre veci cirkevně.

Plán likvidácie imania farských obcí mal byť podľa tohto návrhu nasledovný: „1) Proviesť podrobnou prověrku jednotlivých záväzků prostredníctvom okresných cirkevných tajemníků a vyloučit z úhrady veškeré nedostatečně odůvodněné závazky. To se týká zejména záväzků vůči soukromníkům. 2) Zbývající závazky, uznané v prověrce našim okresním cirkevním tajemníkem, budou uhrazeny z veškerého [!] vlastního i účelového jmění příslušné farnosti (vklady, cenné papíry apod., kromě mešních nadací). 3) Nestačí-li jmění uvedené sub 2), bude jednáno s příslušnou konsistoří o úhradu záväzků z účelového jmění konsistoře. 4) Nestačí-li prostředky uvedené sub 2) a 3), požádá farnost prostředníctvím konsistoře o krytí tohoto záväzku jako mimořádný věcný náklad (§ 28 vládního nařízení č. 219/1949 Sb.) ještě v roce 1953, který jí bude hrazen z rozpočtu Státního úřadu pro věci cirkevní (náklady na cirkve), a to z úspor docílených v roce 1953.“⁴⁹

Tento návrh bol schválený na schôdzi kolégia predsedu Štátneho úradu pre veci cirkevné dňa 25. marca 1953.⁵⁰ V konečnom dôsledku znamenal úplné popretie zmyslu právnych predpisov o cirkevnej konkurencii, ktoré mali zamedziť vyčerpaniu kostolov a beneficíí. A nielen to: Štátny úrad pre veci cirkevné siahol i na imanie jednotlivých diecéz. Až po vyčerpaní týchto prostriedkov mohla príslušná diecéza požiadať o úhradu dlhov zo štátneho rozpočtu.

* * *

Majetkové vyrovnanie medzi katolíckou cirkvou a štátom, ku ktorému mohlo dôjsť už v roku 1948, sa neuskutočnilo, a to z dôvodov na strane štátu. Netýkalo by sa síce financovania platov duchovných, napriek tomu by prídel skonfiškovaného poľnohospodárskeho majetku farským obciam spolu s konkurenčnými príspevkami farníkov znamenal zachovanie samosprávneho hospodárskeho života cirkvi. Okolnosti, za ktorých bolo obojstranne prijateľné riešenie zavrhnuté, svedčia o ďalšej, menej známej či dokonca neznámej krivde, ktorú komunistický režim spôsobil katolíckej cirkvi.

⁴⁹ Tamže.

⁵⁰ NAČR, f. ŠÚC, šk. 13, sign. KM/č. 1–15/1953, 11. a 12. porada (spoločný zápis), č. j. T 370/53–S. Zápis z 11. a 12. porady kolégia predsedu Štátneho úradu pre veci cirkevné, ktorá sa konala dňa 25. marca 1953.

Na tomto mieste je nutné poznamenať, že finančná náhrada poskytovaná vybraným náboženským spoločenstvám v zmysle § 15 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovom vyrovnaní s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, podľa dôvodovej správy k zákonu „predstavuje náhradu za jejich pôvodní majetok, ktorý sa v rozhodnom období stal predmetom majetkovej krivdy v dôsledku niektorej ze skutočností uvedených v § 5 a nemá byť týmto cirkvím a náboženským spoločenstvom podľa tohoto zákona vydan.“ V prípade katolíckej cirkvi teda finančná náhrada nezohľadňuje stratu cirkevnej konkurencie: i keď cirkvi boli či budú niektoré nehnuteľnosti vrátené, nič už jej nenavrátí možnosť získať na ich údržbu či chod farností prostriedky formou cirkevnej konkurencie, ktorá ju chránila pred vyčerpaním majetkovej základne.

Resumé

Cirkevná konkurencia bola účinným prostriedkom financovania výstavby či opráv katolíckych cirkevných stavieb a chodu farností, chránila kmeňový majetok farností pred zánikom a bola možná i bez priamej finančnej účasti štátu. Štát sa na financovaní podieľal len v prípade, že bol zároveň patrónom. V prípade zrušenia patronátneho práva by len odpadol jeden z konkurenčných činiteľov a náklad by sa rozdelil medzi farníkov, teda členov farskej, resp. cirkevnej obce. Katolícka cirkev v dôsledku zrušenia systému cirkevnej konkurencie v roku 1949 prišla o významný zdroj nezávislého financovania svojich vecných i niektorých personálnych nákladov.

Summary

“Kirchenkonkurrenz” in Czechoslovakia

“Kirchenkonkurrenz” was an effective means of financing the construction or repair of Catholic Church buildings and the running of parishes. It was also a means of protecting the core assets of parishes before their demise, and was possible even without the direct financial participation of the state. The state only contributed to the financing if it was also a patron. The legislation, however, was ready for the abolition of the right of patronage, as the result of which one of the parties to “Kirchenkonkurrenz” would disappear and the cost would be divided between the parishioners, i.e., the members of the parish or church community. The Catholic Church, due to the abolition of the system of “Kirchenkonkurrenz” in 1949, lost a considerable source of independent funding for its material and personnel costs.

Zusammenfassung

Kirchenkonkurrenz in der Tschechoslowakei

Kirchenkonkurrenz war ein wirksames Mittel der Finanzierung des Aufbaus und der Reparaturen der Kirchengebäuden und des Pfarreiunterhalts; es schützte Pfarreistammgut vor dem Untergang und war nachvollziehbar auch ohne direkte finanzielle Teilnahme des Staates – Staat nahm an deren Finanzierung nur im Falle seines gleichzeitigen Patronats teil. Im Falle der Aufhebung des Patronatsrechts würde nur ein der Konkurrenzelemente abfallen und die Kosten den Pfarrangehörigen, d. h. den Mitgliedern der Pfarrgemeinde, zugeordnet wären. Durch die Aufhebung des Systems der Kirchenkonkurrenz im Jahre 1949 verliert die katholische Kirche eine wichtige Quelle einer unabhängigen Finanzierung ihrer Sach- und einigen Personalkosten.

Riassunto

La concorrenza ecclesiastica in Cecoslovacchia

La concorrenza ecclesiastica rappresentava un efficace mezzo di finanziamento della costruzione o ricostruzione degli edifici ecclesiastici e dell'amministrazione delle parrocchie, di cui proteggeva dal fallimento il patrimonio di base. Era realizzabile anche senza la partecipazione diretta dello Stato. Lo Stato partecipava al finanziamento solo se nello stesso tempo fungeva da patrono. Nel caso di annullamento del diritto di patronato verrebbe solo a mancare uno degli elementi della concorrenza e il costo verrebbe suddiviso tra i parrochiani, cioè tra i membri della comunità parrocchiale, rispettivamente ecclesiale. A causa dell'abolizione del sistema della concorrenza ecclesiastica nel 1949, la Chiesa Cattolica ha perso una fonte importante del finanziamento indipendente dei suoi costi materiali e di alcuni costi del personale.

Klíčové slová: cirkevná konkurencia, patronátne právo, farské obce, cirkevné obce, Československo, konfesné právo, cirkevné právo

Keywords: “Kirchenkonkurrenz”, the right of patronage, parish communities, church communities, Czechoslovakia, religion law, church law

Autor

JUDr. Adam Csukás, narodený v roku 1994, je interným doktorandom na Katedre právnych dejín Právnickej fakulty Univerzity Karlovej a tajomníkom Spoločnosti pre cirkevné právo. Pôsobí ako právnik v Ústrednej cirkevnej kancelárii Českobratskej cirkvi evanjelickej.

JUDr. Adam Csukás, born in 1994, is an internal Ph.D. student at the Department of Legal History of the School of Law of Charles University in Prague and a secretary of the Church Law Society. He works as a lawyer at the Central Church Office of the Evangelical Church of Czech Brethren.

JUDr. Adam Csukás, geboren in 1994, ist interner Doktorand am Lehrstuhl für Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und Sekretär der Gesellschaft für Kirchenrecht. Er ist auch als Jurist in der Zentralen Kirchenkanzlei der Evangelischen Kirche der Böhmisches Brüder tätig.

JUDr. Adam Csukás, nato nel 1994, è regolarmente iscritto al dottorato di ricerca alla Cattedra della Storia di diritto presso la Facoltà di Giurisprudenza dell'Università Carolina a Praga. È segretario della Società per il Diritto Canonico ed è impiegato come avvocato presso l'Ufficio Centrale della Chiesa Evangelica dei Fratelli Cechi.

JUDr. Adam Csukás

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Katedra právnických dějin

nám. Curieových 901/7

116 40 Praha 1

e-mail: adam.csukas@gmail.com